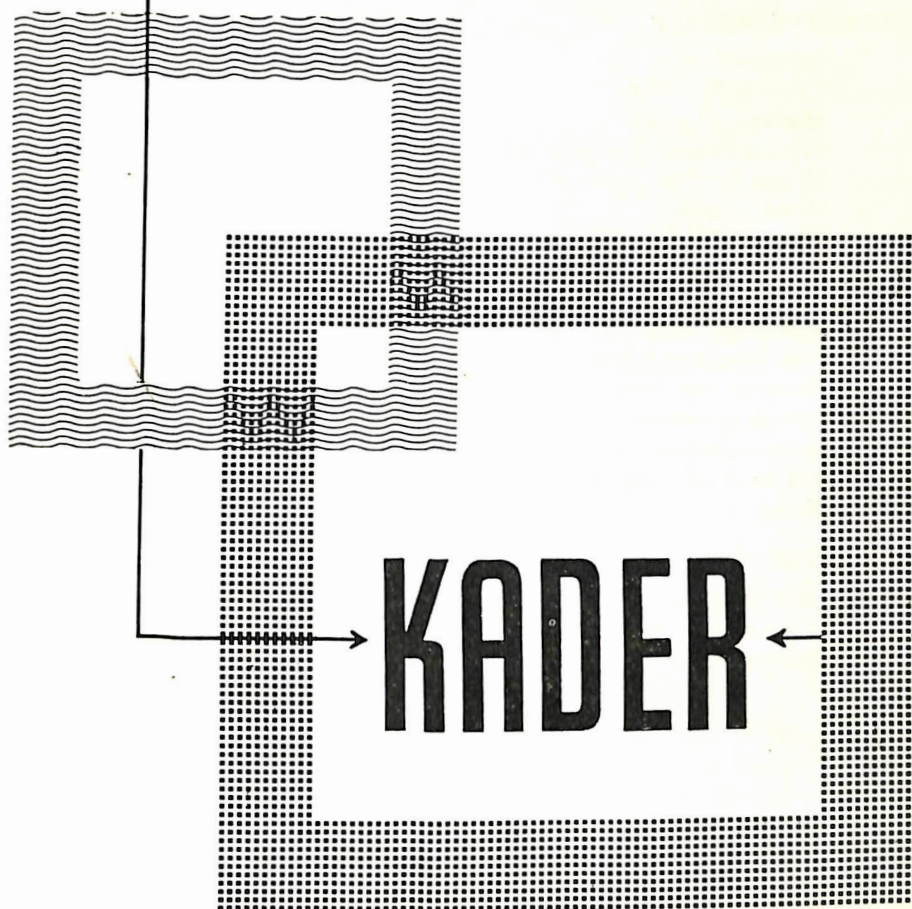

Orgaan voor functionarissen van het Humanistisch Verbond

4e JAARGANG - JANUARI-FEBRUARI 1961 NR. 1

INHOUD

DE GEMEENSCHAP

Redactiewijziging	1
C.B. - D.B. - H.B.	1
Meedoen of niet	4
Wijkhoofden-werk in Voorburg-Rijswijk	6
Moeten we meer gemeenschappen hebben	7
Derde lustrum	9
Congres 1961 Zwolle	9

GEESTELIJKE VERZORGING

Plaatselijke geestelijke verzorging	10
Nog eens: huwelijksinwijding	12
Stemmen van lezers	13
Landelijke ziekenbezoekconferentie	15
Humanistische geestelijke verzorging in de arbeiderskampen van de IJsselmeerpolders	17
Nieuws uit en om de arbeiderskampen	19

DE STEMVORK

„Een goed spreker”	20
Ons gespreksgroepenwerk	21
Boekennieuws	23

K A D E R

ORGAAN VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND
INHOUDENDE

I DE GEMEENSCHAP

RUBRIEK VOOR DE GEMEENSCHAPSFUNCTIONARISSEN
REDACTIE: TH. W. POLET, EMMALAAN 16, SOESTDIJK, TELEFOON 02955-2508

II GEESTELIJKE VERZORGING

RUBRIEK VOOR DE GEESTELIJKE RAADSLIEDEN EN HUN MEDEWERKERS
REDACTIE: MEVR. D. HEROMA-MEILINK, PLESMANSINGEL 6, AMSTELVEEN, TEL. 02964-4322

III DE STEMVORK

RUBRIEK VOOR DE SPREKERS
REDACTIE: W. C. KOPPENBERG, MINERVALAAN 66 I, AMSTERDAM-Z., TELEFOON 020-718531

ADMINISTRATIE: OUDEGRACHT 152, UTRECHT, TELEFOON 030-10163

De Gemeenschap

RUBRIEK VOOR DE GEMEENSCHAPSFUNCTIONARISSEN

REDACTIEWIJZIGING

Dit is het laatste nummer van KADER, dat onder eindredactie van onze vriend Coenders is verschenen. Hij heeft moeten besluiten, zijn werkzaamheden voor het Verbond belangrijk in te krimpen, en, hoe zeer dat hem en ons ook spijt, we zullen dit moeten aanvaarden.

Vele jaren is de redactie, eerst van De Gemeenschap en later van Kader, aan zijn goede zorgen toevertrouwd geweest. Voor de manier, waarop hij dit stuk werk heeft verricht, verdient hij onze grote dank.

In opdracht van het Dagelijks Bestuur zal ondergetekende zich voorlopig met de eindredactie van dit blad belasten.

Polet.

C.B.-D.B.-H.B.

Schrikt u niet, waarde lezers, wat hierboven staat is geen wetenschappelijke formule van een of ander medisch preparaat, maar de afkortingen van resp. Centraal Bureau, Dagelijks Bestuur en Hoofdbestuur. Omdat er ook bij onze functionarissen wel eens misverstanden voorkomen over de taken van deze bestuursorganen, heb ik op de TKC van begin 1959 hierover iets verteld en het leek me wel gewenst, dit ook nog eens in dit blad te doen.

Volgens onze statuten berust de leiding van het Verbond bij een hoofdbestuur, dat door het congres wordt gekozen. Het moet uit tenminste 13 meerderjarige leden bestaan. Aan dat aantal wordt niet de hand gehouden, omdat het de bedoeling is een zo ruim mogelijke vertegenwoordiging van stromingen en groepen in de samenleving te krijgen. De laatste jaren bestond het altijd uit 21 leden, zelfs 1 jaar uit 22.

Met de dagelijkse leiding is het Dagelijks Bestuur belast, dat bestaat uit de voorzitter, de 2e voorzitter, de algemeen-secretaris en de redacteur van Mens en Wereld, terwijl hieraan zijn toegevoegd de centraal geestelijk raadsman, de administrateur en de organisatie-secretaris. Op het ogenblik zijn de laatste drie bezoldigde functionarissen. Zij zijn dus benoemd, niet gekozen, wonen alle vergaderingen van het H.B. bij en hebben een adviserende stem.

Het Centraal Bureau tenslotte, dat onder leiding van de administrateur staat, voert alle administratieve werkzaamheden uit, die uit de besluiten van H.B. en D.B. voortvloeien. Dat het hierbij niet blijft, zal verder nog uitvoeriger uit de doeken worden gedaan.

Met een zeer grove vergelijking met het bedrijfsleven zou men kunnen zeggen, dat het H.B. de raad van commissarissen is, welke het algemene beleid bepaalt, dat het D.B. de directie is, met het dagelijks bewind belast en dat het C.B. het kantoor is, van waaruit de correspondentie enz. gevoerd wordt. Het opmerkelijke verschil van het H.B. met een raad van commissarissen is echter, dat lid-zijn van het H.B. geen ere-baantje is en niet wordt gehonoreerd.

Als regel komt het hoofdbestuur 1 maal per maand bijeen, het D.B. elke week.

Taak en werkzaamheden.

Zo af en toe krijg ik de indruk, dat bij sommige leden de mening heerst, dat het hoofdbestuur of althans een deel ervan, permanent in Utrecht aanwezig is. Ook de brieven enz., die vanuit het C.B. worden verzonden, worden vele malen als van het H.B. afkomstig beschouwd, terwijl dit veelal niet het geval is. Ook vanuit onze gemeenschappen worden vele brieven aan het H.B. gericht, maar lang niet alles komt daar ook terecht. Het zal duidelijk zijn, dat allerlei routine-zaken veel vlugger door het Centraal Bureau rechtstreeks kunnen worden afgedaan. Indien het echter beleidskwesties betreft, in de ruimste zin van het woord, komen deze zaken in het D.B. en eventueel ook in het hoofdbestuur.

In zijn maandelijks vergaderingen behandelt het hoofdbestuur de meest verscheidene zaken. In In en Om kunt u van elke H.B.-vergadering altijd een kort verslag aantreffen. Plannen tot oprichting van een nieuwe gemeenschap worden besproken, een wijziging van reglementen behoeft de goedkeuring evenals de toelating van raadslieden. Een veel voorkomend onderwerp van gesprek is de stand van het ledental en de propaganda. Soms kunnen onderwerpen ertoe leiden, dat één of meerdere leden hierover een nota samenstellen. Het jaarverslag en de begroting worden in een aantal vergaderingen besproken, congresvoorstellen en kandidaten voor het H.B., rapporten en persberichten passeren de revue enz. De jaarverslagen van verschillende commissies en instellingen moeten bekeken worden, ontwerp-brieven aan regeringsorganen bediscussieerd, kwesties van tactiek en beleid onder ogen gezien.

Gedurende de laatste jaren werden alleen al uitvoerige besprekingen gewijd o.m. aan het rapport „Studiekosten”, de kerstening van de openbare school, de verhouding met de jongeren in het Verbond, de samenstelling van de Raad van Advies, internationale contacten, vragen rondom het radiobeleid, de geestelijke verzorging, het redactiebeleid inzake Mens en Wereld en andere publicaties enz. We hebben hierbij slechts een greep gedaan uit een veelheid van stof, maar voldoende om te laten zien, dat er elke maand zaken gedaan moeten worden. Uitvoerig wordt ook altijd gesproken over de contacten die H.B.-leden persoonlijk hebben door hun functies en die, b.v. bij Kamerleden, van groot belang kunnen zijn.

Vorbereiding door het D.B.

Alle stukken, die in het hoofdbestuur worden behandeld, worden door het D.B. voorbereid, waarmee soms maanden gemoeid kunnen zijn, omdat het niet altijd mogelijk is, onmiddellijk voor een bepaald geval met een

oplossing te komen. Op de wekelijkse vergaderingen komen ook berichten uit gemeenschappen en gewesten ter sprake, rapporten van de afzonderlijke D.B.-leden en worden de dagelijkse dingen uitvoerig en soms zeer ingrijpend besproken. (Op de laatste TKC is een dergelijke vergadering gehouden, waarbij de aanwezigen een indruk van het werk en de wijze waarop dit gebeurt, konden krijgen).

Het Centraal Bureau.

Het zal duidelijk zijn, dat dit alles een enorme administratieve arbeid met zich meebrengt, die door het C.B. moet worden uitgevoerd. Rapporten moeten worden vermenigvuldigd, circulaire's en nota's als het ware aan de lopende band afgedrukt, afspraken worden gemaakt.

Daarnaast dient de ledenadministratie te worden verzorgd, die alleen het werk van méér dan een kracht eist, al is die niet altijd beschikbaar. Vandaar ook, dat voortdurend naar een betere en meer efficiënte werkwijze wordt gestreefd, die het bovendien mogelijk maakt over allerlei noodzakelijke gegevens te beschikken. De boekhouding is een hoofdstuk apart, evenals de zeer omvangrijke correspondentie. De regelmatig terugkomende uitgave van onze periodieken, zoals Mens en Wereld, In en Om, Kader, de Persdienst, Rekenschap en vooral niet te vergeten het Woord van de Week vraagt niet alleen volledige aandacht, maar ook zeer veel tijd. Brochures moeten worden verzonden, terwijl tot voor kort ook vrijwel alle kranten door het C.B. voor verzending gereed werden gemaakt. Als men bovendien bedenkt, dat al deze werkzaamheden op tijd moeten gebeuren en dat elk besluit van het H.B. onvermijdelijk nieuwe arbeid met zich meebrengt, zal men begrijpen, dat het mogelijk is, dat een brief van een lid niet altijd à la minute kan worden beantwoord, nog afgezien van het feit, dat de inhoud nog wel eens bespreking in het D.B. vraagt. We zwijgen nu maar over de telefoon die de gehele dag ratelt en waarover allerlei vragen moeten worden beantwoord en de vele bezoekers, die te woord moeten worden gestaan.

Samenvatting.

Men zou kunnen zeggen, dat op het Centraal Bureau alles binnenkomt en alles uitgaat. In het Dagelijks Bestuur worden de meeste zaken besproken en door de afzonderlijke leden daarvan verder behandeld en eventueel voorbereid voor verdere bespreking in het hoofdbestuur.

Als voorbeeld diene, dat de verslagen van de gemeenschappen op het C.B. binnenkomen (denkt u er om, vóór 1 maart!) en door de organisatie-secretaris gelezen en bewerkt worden voor een samenvattend verslag. Het D.B. bespreekt dit, trekt er voorlopige conclusies uit en stelt adviezen op, die aan het H.B. worden voorgelegd, dat daarna de verdere weg vaststelt.

Misschien is het tenslotte goed er ook nog eens op te wijzen, dat alle H.B.-leden en de overige functionarissen nog allerlei andere werkzaamheden verrichten, leden zijn van onze verschillende commissies, optreden als spreker, artikelen schrijven, als vertegenwoordigers van het Verbond naar buiten optreden enz. Hetgeen betekent, dat ze niet klaar zijn met 1 x per maand naar het Erasmushuis te komen.

Polet.

MEEDOEN OF NIET?

De ervaringen, in 1960 opgedaan in verschillende plaatsen, bij de bijeenkomsten ter herdenking van de 4e mei, geven ons aanleiding in dit kaderblad de vraag aan de orde te stellen wat de houding van ons verbond — en meer in het bijzonder van onze gemeenschappen — moet zijn indien zij plaatselijk (of landelijk) daarbij niet worden betrokken. De vraag, op deze wijze gesteld, houdt in dat voor ons als vanzelfsprekend geldt dat het Humanistisch Verbond bij deze, en verschillende andere nationale manifestaties, mede tot de initiatiefnemers, organisatoren of uitvoerders dient te behoren. Een nationale herdenking als op de 4e mei is immers een aangelegenheid die het gehele Nederlandse volk aangaat. Deze manifestatie te monopoliseren of daarbij althans een deel van de landgenoten uit te sluiten danwel slechts als gasten te beschouwen, is een miskennen van het algemeen karakter en een zeer slechte dienst aan de zo geprezen eendracht.

De organisatoren van de dodenherdenking 1960 in Utrecht b.v. beriepen zich op het godsdienstig karakter van de bijeenkomst en ruimden daarom in hun comité geen plaats in voor een vertegenwoordiger van het Humanistisch Verbond, noch voor een humanist als persoon zonder meer. Een schriftelijk verzoek om in het comité te worden opgenomen, werd afgewezen. Daartegenover staat het voorbeeld van de herdenking in de Kloosterkerk te Den Haag, waar de Verbondsvoorzitter één van de sprekers was.

Het hoofdbestuur zou het op prijs stellen van elke gemeenschapssecretaris bericht te ontvangen hoe de gang van zaken in 1960 in zijn woonplaats of naaste omgeving is geweest; of en zo ja op welke wijze de gemeenschap aan de herdenking heeft deelgenomen; indien niet werd deelgenomen waarom niet (geen initiatief ontwikkeld?, niet uitgenodigd?, wel uitgenodigd maar de uitnodiging afgewezen (waarom?), werd deelneming aangeboden doch afgewezen? enz. enz.

Een beroep, zoals in Utrecht, op het godsdienstig karakter van de bijeenkomst — zeker omdat de bijeenkomst in een kerk plaats vond?! — is uiteraard misplaatst, maar door de betrokkenen mogelijk te goeder trouw gedaan. In voorkomende gevallen zou het dus zaak zijn het betreffende comité, of als dat niet voor rede vatbaar is, het college van Burgemeester en Wethouders, op deze onjuiste interpretatie te wijzen. Samenwerking zou kunnen worden gezocht met andere organisaties, b.v. de Remonstranten, afdelingen van politieke partijen, plaatselijke bestuurdersbond enz., ten einde aldus te trachten een werkelijk algemene herdenking tot stand te brengen waarbij zoveel mogelijk organisaties betrokken zijn. Een zo algemeen samengesteld comité zou ook met goed gevolg een beroep kunnen doen op gemeentelijke subsidie.

Wij gaan er, zoals u merkt, nog steeds van uit dat het Humanistisch Verbond, als organisatie, aan de herdenking zou moeten meedoen. Commentaar van lezers die daar anders over denken, is welkom. Wij kunnen daarover dan van gedachten wisselen.

Dat meedoen geldt overigens niet alleen voor herdenkingen, zoals de 4e mei. Het geldt ook voor verschillende andere manifestaties (periodiek zowel als incidenteel) en zeker ook voor permanente commissies, raden, wijkcentra e.d. Het geldt evenwel niet onder alle omstandigheden als vanzelfsprekend of wenselijk en er zijn ook mogelijkheden dat zonder vertegenwoordiging in het betreffende comité of bestuur toch medegewerkt wordt. Wij denken hierbij aan onze ervaringen met de Nederl. Org. voor Internationale Bijstand, waarvan het doel ons zo belangrijk voorkwam dat besloten werd, zulks ondanks de drogredenen op grond waarvan voor een vertegenwoordiger van het H.V. geen plaats in het bestuur kon worden ingeruimd, aan de gemeenschappen toch aandacht voor het werk van deze organisatie te vragen.

De gemeenschapsbesturen zullen in het algemeen zelf hun gedragslijn bepalen. Wij willen de autonomie van de gemeenschapsbesturen in zaken van deze aard bepaald niet beknotten. Toch is een enkele opmerking over een situatie waarin deze besturen zich onzes inziens wel tweemaal moeten bedenken voordat zij een besluit nemen, nog wel op zijn plaats. Wij denken hierbij aan de situatie dat het „mee mogen doen” in feite geen betekenis heeft of alleen maar wordt aangeboden „om van die lastige lieden af te zijn”. Een voorbeeld uit de kinderjaren van schrijver dezes moge deze opmerking verduidelijken:

Bij ons thuis werd nogal eens „vadertje en moedertje” gespeeld. We waren met drie kinderen. De oudste een meisje, daarop volgde een jongen en dan, als jongste, ondergetekende. Bij het spel waren de poppen van mijn zusje de kinderen en de oudere broer en zuster vonden mijn aanwezigheid eigenlijk alleen maar lastig. Mede door de houding van mijn moeder was het hun echter duidelijk dat ze me niet konden negeren en daarom was de oplossing: „dan speel jij maar voor hond”. Aan de vorm was voldaan en van een hond die óf naar buiten moest, óf in zijn mand moest liggen, hadden „vader en moeder” weinig last.

Kijk, zo’n hondefunctie zou een omstandigheid zijn waaronder men meedoen zou moeten weigeren. Desnoods meedoen als neef „van de ver-armde tak”, maar niet als hond.

Het meedoen stelt overigens zijn eisen in man (vrouw), kracht en tijd. De beschikbaarheid daarvan zal uiteraard de beslissing beïnvloeden, doch dan alleen uit praktische overwegingen, niet uit principiële. Meedoen zonder een behoorlijk figuur te slaan is vaak erger dan niet meedoen. Bij gebrek aan mankracht en tijd zal men dus ervan af moeten zien zelf een initiatief te nemen. Maar vaak komt de eetlust bij de maaltijd en het is van zeer groot belang dat het Humanistisch Verbond zoveel mogelijk en op zo groot mogelijk terrein zijn stem laat horen. Wij hebben al vele malen taken op ons genomen waarbij we ons in den beginne afvroegen hoe we het moesten klaarspelen. Maar het is in praktisch alle gevallen goed gegaan.

Men moet in voorkomende gevallen *tijdig* van belangstelling blijk geven en de voelhorens uitsteken. Is een bepaald initiatief eenmaal in een gevorderd stadium dan is het moeilijker daarbij nog betrokken te worden dan wanneer het van meet af aan bekend is dat de gemeenschap van het

Verbond mee wil doen en/of meent dat zij in het initiatief behoort te worden betrokken.

Wil het humanisme in Nederland inderdaad een eigen gezicht, een eigen stem, een eigen plaats hebben, dan zullen onze mensen zich overal moeten laten horen waar zaken aan de orde zijn die het Humanisme rechtstreeks of zijdelings raken.

J. Bijleveld.

WIJKHOOFDEN-WERK IN VOORBURG-RIJSWIJK

De gemeenschap Voorburg-Rijswijk beschikt voor het contact met de leden over een aantal wijkhoofden. Hoewel tot hun taak ook behoort het zo nodig innen van contributie, ligt het accent toch op het pogen om door het leggen van contacten de gemeenschapsvorming te stimuleren.

De wijkhoofden treden in hun functie op als vertegenwoordigers van het bestuur en het spreekt vanzelf, dat het nodig is, dat zij op de hoogte zijn van wat er in het Verbond omgaat. Voor een deel kan dit gebeuren door het lezen van de verschillende periodieken als Mens en Wereld, In en Om, Kader, de Documentatiedienst, enz.; voorts komt men van tijd tot tijd bijeen voor werkbesprekingen, waar uiteraard ook allerlei actualiteiten aan de orde komen en tenslotte zijn er per seizoen 3 à 4 zg. kaderavonden, waarop een speciaal facet van het Verbondswerk aan de orde wordt gesteld, het liefst door iemand die zelf een actief aandeel heeft in de betreffende sector. Zo kwamen bv. onderwerpen ter sprake als: Het werk in de arbeiderskampen, het werk voor de militairen, de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, het werk van Humanitas, humanistische geestelijke verzorging, gesprekstechniek.

Als iets nieuws is nu geïntroduceerd een avond, waarop een huisbezoeker van de Hervormde Kerk uiteenzette het hoe en waarom van zijn werk als huisbezoeker. Het is bijzonder nuttig gebleken eens van iemand uit deze kring te horen hoe men dit werk aanpakt, welke moeilijkheden worden ondervonden en hoe men daarop reageert.

De opdracht voor dit werk wordt door deze mensen ervaren als te komen van buitenaf en hun eerste plicht is het geloof te onderhouden of te brengen. Hierin ligt uiteraard het kardinale verschil. Onze opdracht komt van binnen uit; wij menen dit werk te moeten doen in het belang van het vormen en onderhouden van een gemeenschap van buitenkerkelijken.

Deze gemeenschapsvorming is echter voor de Hervormde Kerk ook zeer belangrijk, al staat deze dan niet geheel op de eerste plaats. Zoals kan worden verwacht, bleken, bij de gemeenschapsvorming vele punten van overeenkomst te liggen, zowel in de wijze van aanpak als in de benaderingswijze. Ook de ervaringen bij het huisbezoek bleken veel overeenkomst te vertonen: vaak een zekere schroom bij bezoekers aan de ene zijde en zeer uiteenlopende reacties en waardering bij degenen die bezocht worden. Zij die bereid zijn naar anderen te luisteren en belangstelling hebben voor de medemens bleken ook bij de Hervormde Kerk te behoren tot de categorie voor wie het afleggen van huisbezoeken niet alleen een opdracht is, maar ook een mogelijkheid tot verrijking van eigen leven door het contact met de medemens.

B. Jonker.

MOETEN WE MEER GEMEENSCHAPPEN HEBBEN?

De vraag, hoe we meer leden kunnen krijgen, houdt vele besturen bezig. Voortdurend wordt er in woord en geschrift op gewezen, dat het voor een beweging als de onze noodzakelijk is, te groeien en er voor te waken, dat we geen leden verliezen. Inmiddels is het al weer vijf jaar geleden dat er een actie voor ledenwinning werd gevoerd en de vraag doet zich voor, of het zin zou hebben, iets dergelijks opnieuw te ondernemen.

We kunnen op dit ogenblik nog niet beschikken over de cijfers van 1960 per gemeenschap, maar hebben toch wel de indruk, dat er in het afgelopen jaar vrijwel overal een kleine vooruitgang valt waar te nemen. Het is duidelijk, dat er in een kleine gemeenschap maar enkele nieuwe leden behoeven bij te komen, om, in procenten uitgedrukt, van een behoorlijke winst te kunnen spreken. Maar 10 % meer in Den Haag zoals b.v. in 1959 het geval was maakt in het geheel meer indruk dan de vijf inschrijvingen in Krimpen a. d. IJssel, hoewel dat een toename van 25 % betekent. En bij de beoordeling van de positie van het Verbond kijkt men nu eenmaal in de eerste plaats naar het totale ledencijfer, dat in de afgelopen jaren geen opzienbare stijging vertoonde. Al meerdere malen is opgemerkt, dat het eindcijfer zeer ongunstig wordt beïnvloed door het aantal bedankjes en dat in het voorkomen daarvan, voorzover mogelijk, al een belangrijk middel tot versterking van het totaal ligt.

Het aantal gemeenschappen.

Het zelfstandig worden van de 7 Amsterdamse gemeenschappen betekende, dat eind 1960 het Verbond over 79 gemeenschappen beschikt. Van deze 79 zijn er 15, die méér dan 200 leden tellen, terwijl de verdeling naar het ledental van de overige als volgt is:

- 9 met minder dan 25 leden
- 18 tussen de 25 en 50 leden
- 21 tussen de 50 en 100 leden
- 16 tussen de 100 en 200 leden.

Het is te verwachten, dat deze cijfers enige verandering ondergaan nadat het jaarverslag over 1960 is samengesteld, maar het totaal aantal gemeenschappen zal niet worden gewijzigd.

Als we nu de lijst van gemeenschappen wat nauwkeuriger bekijken, valt op, dat we in de meeste grote plaatsen van ons land aanwezig zijn, met uitzondering van b.v. Den Bosch, Venlo, Roermond en nog enkele andere in streken met een overwegend katholieke bevolking. Opmerkelijk is daarbij echter, dat we wel gemeenschappen hebben in Brunssum, Heerlen, Maastricht, Oss, Breda en Tilburg. Hetzelfde geldt ook voor andere delen van het land. We hebben wel een gemeenschap in Usquert, maar niet in Delfzijl, wel in Meppel maar niet in Hogeveen, wel in Hoorn, maar niet in Purmerend en Enkhuizen.

Het zou niet moeilijk zijn een lijst van tenminste 20 gemeenten op te stellen, waar, gezien de grootte en de samenstelling van de bevolking een gemeenschap van het H.V. zou moeten bestaan. Er zijn in verschillende van deze plaatsen al eens pogingen gedaan, maar ze hebben voorts nog niet tot resultaten geleid.

Eerst een werkgroep.

Of een gemeenschap kans van slagen heeft, hangt af van een aantal factoren. Eén der voornaamste is daarbij wel, of men de beschikking heeft over enkele mensen, die bereid en in staat zijn er de schouders onder te zetten en een groep om zich heen weten te verzamelen. Er bevindt zich in de documentatiemap een handleiding voor functionarissen der gemeenschappen, die in 1950 werd uitgegeven en waarin ook enkele richtlijnen voor het oprichten van een gemeenschap gegeven worden. Als deze handleiding nog eens wordt herschreven, zullen ongetwijfeld een aantal dingen daarin anders gezegd worden.

De oprichting van een nieuwe gemeenschap betekent natuurlijk ook, dat men in het organisatieleven van het Verbond wordt opgenomen en niet alleen alle rechten, maar ook alle verplichtingen moet aanvaarden. Of men een gemeenschap heeft met 10 of met 100 leden, het aantal circulaire's die uit Utrecht komen blijft gelijk. In de praktijk is gebleken, dat het dikwijls wel lukt iemand te vinden die mensen bijeen brengt en belangstelling voor het Verbond en het humanisme wekt, maar dat het veelal veel moeilijker is, ook onmiddellijk de beschikking over een bestuur, bestaande uit een voorzitter, secretaris en penningmeester te hebben. Men moet eerst als het ware in de sfeer van het Verbond groeien, de noodzaak van een goed lopende organisatie inzien, de noodzaak van regelmatige contributie-afdracht onderkennen enz.

Met alle respect voor de hardwerkende bestuursleden van een aantal van onze kleine gemeenschappen moet worden geconstateerd, dat deze gemeenschappen veelal te klein zijn om goed te werken en van de grond te komen. Men is met groot enthousiasme begonnen en dan blijft het dikwijls jarenlang zwoegen om een stap verder te doen. Dat is niet bevorderlijk voor een goede gang van zaken en het is dan ook begrijpelijk, dat van de kant van het Hoofdbestuur de laatste jaren weinig aandrang is uitgegaan om nieuwe gemeenschappen te stichten.

Sedert enkele jaren wordt hier en daar een andere werkwijze gevolgd. Als er zich in een gemeente enkele algemene leden bevinden, die graag tot onderling contact zouden willen komen, wordt met behulp van het bestuur van het betreffende gewest of een naburige gemeenschap gepoogd, een groep van belangstellenden te vormen. Geen bestuur voorlopig, maar wel een contactfiguur, die als verbindingsman tussen het gewest en de leden en de belangstellenden optreedt, en ook op de bestuursvergaderingen van het gewest aanwezig is. De H.V.-leden, die al in de betreffende plaats wonen, blijven als algemeen lid ingeschreven, maar er ontstaat tussen hen een nauwere band, terwijl door het beleggen van groepsbijeenkomsten ook belangstellenden worden aangetrokken.

Nieuwe woonwijken.

Eenzelfde werkwijze kan ook gevolgd worden in de nieuwe wijken, die zich rondom de kernen van grote gemeenten vormen, waar al wel een gemeenschap van het Verbond is gevestigd. Ook in die gemeenschappen, die een groepje leden hebben in een naburige gemeente, kan deze methode worden gevolgd. Er springen hierbij een aantal voordelen in het oog: n.l. een sterkere binding met de algemene leden, waardoor bedankjes worden voorkomen en een grotere aantrekkingskracht op belangstellenden. Deze worden niet onmiddellijk gedwongen om lid te worden, ze

kunnen de zaak eens aankijken, in de sfeer groeien en zijn op een bepaald ogenblik, als het tijd is om een werkelijke gemeenschap te vormen, wellicht bereid ook zich daarvoor in te zetten en een deel van de nodige werkzaamheden te verrichten.

Vanzelf spreekt, dat men deze werkgroepen voortdurend moet steunen en niet aan hun lot mag overlaten. Waar men in een gewest of gemeenschap tot een dergelijke proef overgaat, verdient het aanbeveling iemand te vinden, die als lid van het bestuur, deze taak op zich neemt, waarbij hij natuurlijk voortdurend een beroep kan doen op het centrale apparaat en met name op de organisatie-secretaris.

Meer leden.

We hebben de stellige indruk, dat op deze manier het aantal leden belangrijk kan toenemen. Bij de oprichting van werkgroepen o.a. in Hoek van Holland en Slikkerveer is gebleken, dat het aantal reeds aanwezige algemene leden reeds na enkele maanden meer dan verdubbelde. Een poging in Den Bosch, die veelbelovend startte, moest echter voorlopig worden opgegeven, omdat er geen geschikte figuur gevonden werd om de zaak in gang te houden.

Nu we enkele jaren ons onthouden hebben van het oprichten van nieuwe gemeenschappen lijkt ons de tijd gekomen, om in 1961 hiervoor weer de nodige inspanning te verrichten via de vorming van werkgroepen. We zouden alle gewestbesturen willen adviseren eens de mogelijkheden hiervan te onderzoeken en b.v. in elk gewest in dit jaar een dergelijke werkgroep te vormen, en dan daar, waar reeds enkele algemene leden wonen. Misschien is er op de a.s. TKC gelegenheid de mogelijkheden nog eens wat genuanceerder onder ogen te zien.

Polet.

DERDE LUSTRUM

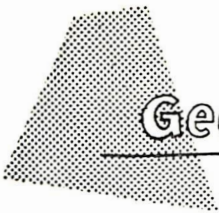
De bijeenkomsten ter viering van het 15-jarig bestaan vinden plaats in:

<i>Amsterdam</i>	op vrijdag	17 februari	met als spreker	Prof. dr. Schaper.
<i>Arnhem</i>	" "	17	" " " "	Prof. Dr. Brandt
				Corstius.
<i>Heerlen</i>	" "	17	" " " "	Th. W. Polet.
<i>Hengelo</i>	" "	17	" " " "	Dr. Bongers.
<i>Rotterdam</i>	" "	17	" " " "	Prof. Dr. Stuiveling.
<i>Utrecht</i>	" "	17	" " " "	Dr. van Praag.
<i>Den Haag</i>	" zaterd.	18	" " " "	Prof. Dr. van der Wal
<i>Groningen</i>	" zondag	19	" " " "	Dr. van Praag.

Er wordt voor zeer aantrekkelijke programma's gezorgd. Het is zaak, dat de gemeenschaps- en gewestbesturen door het organiseren van reisgelegenheid en het in zo ruim mogelijke kring bekendmaken, leden en belangstellenden in staat stellen, deze bijeenkomsten te bezoeken.

CONGRES 1961 ZWOLLE

De gemeenschapsbesturen worden er nogmaals op attent gemaakt, dat amendementen op congresvoorstellen vóór 18 februari bij het hoofdbestuur moeten worden ingediend.

Geestelijke Verzorging

RUBRIEK VOOR DE GEESTELIJKE RAADSLIEDEN
EN HUN MEDEWERKERS

PLAATSELIJKE GEESTELIJKE VERZORGING

5. WACHTEN OF KOMEN?

„Als ik weet, dat iemand in moeilijkheden verkeert, mag ik hem dan gaan opzoeken — of kan ik hem alleen van dienst zijn, als hij uit zichzelf naar mij toe komt?”

Deze vraag is op een samenkomst van plaatselijke geestelijk raadslieden in een der gewesten in het midden gebracht en hij wordt ook elders wel eens gesteld.

Voor artsen en psychologen geldt in het algemeen de stelregel, dat zij wachten tot iemand zich tot hen wendt.

Daarin ligt voor ons al een aanwijzing tot voorzichtigheid: Men heeft ervaren, dat iemand voor hulp meer toegankelijk is, wanneer hij er zelf om vraagt, dan wanneer ze hem aangeboden wordt.

Ook kan de helper een stuk respect en vertrouwen verspelen, wanneer de kans bestaat, dat hij uit eigenbelang of bemoeizucht tot de mensen komt. Bij de genoemde vaklieden zou dit temeer het geval kunnen zijn, omdat zij voor hun werk betaling ontvangen. Je kunt nu eenmaal moeilijk een rekening gaan schrijven voor een bezoek, waarom niemand heeft gevraagd.

In dit laatste ligt wel een verschil met het geestelijk raadsmanschap, zoals het bij ons functioneert. Dat kent geen betaling en nog geen speciale vooropleiding, het is voor de meesten van ons geen beroep. „Levenswijsheid” is de voornaamste grond, waarop men voor deze functie wordt aangezocht. Onze omgang met de mens in zijn geestelijk leven wordt minder bepaald door een kundige techniek dan door menselijkheid in het algemeen en door betrokkenheid op de vragen van levensrichting. In financieel opzicht zal ons komen dan ook niet spoedig verdacht worden van eigenbaat; deze bedreigt ons echter wel — en dat is nog gevaarlijker — in de persoonlijke sfeer. Een raadsman kan op pad gaan, zij het onbewust, om met andermans zorgen zijn eigen leegte op te vullen of om zichzelf betekenis te geven; ook nieuwsgierigheid kan een factor zijn.

Mede vanwege deze gevaren, past hem een soortgelijke terughoudendheid als die van de vakman.

Onze raadslieden beseffen dit wel, getuige ook de gestelde vraag, die aanleiding gaf tot dit artikel. Zij lopen vooral niet graag het risico, de indruk van bemoeizucht te maken. Dat zou inderdaad fnuikend zijn voor het werk.

Toch is dit maar de ene kant van de kwestie. De keerzijde is van niet minder belang.

Er zijn mensen, die zelf niet over de drempel kunnen komen, maar die het nodig hebben, dat u over hún drempel komt. Die verlegen zijn of te bescheiden of traag door onervarenheid op geestelijk gebied. Menig-een van onze medewerkers heeft het achteraf wel eens te horen gekregen, in de trant van: „Wat ben ik blij dat u gekomen bent — eerst dacht ik, wat wil-ie eigenlijk — onder elkaar praten we eigenlijk nooit over dit soort dingen...”

Het komt voor, dat iemand met zich uit te spreken juist wacht op degene, die zich tot hem waagt.

„Zich” waagt, inderdaad. Als het dat dan ook maar is. Niet: de ànder wagen aan onze indringende komst of vraag, terwijl we zelf buiten schot blijven.

Dit vereist een voortdurend aanvoelen, of hij praten wil. De mogelijkheid bieden door een vraag of opmerking — maar zo, dat hij zich er ook aan kan onttrekken, al is het met een smoes. (Het gaat hier nog niet over een later stadium, als u van iemand al zeker zoudt weten, dat hij juist tot duidelijkheid of tot een beslissing geleid moet worden).

Laten we een voorbeeld nemen. Iemand in uw buurt, een man die „nergens aan doet”, is in een pijnlijke affaire betrokken, die — deels terecht — zijn goede naam heeft aangetast. Iemand anders, die hem persoonlijk goed kent, begint er met u over en het blijkt dat ook deze nadere kennis er niet eerlijk met de betrokkene over wil of durft spreken.

Nu kan het zijn, dat ander werk u zozeer in beslag neemt, dat u dit „geval” aan de rand van uw leven moet laten. Maar 't kan ook gebeuren dat u er met de neus op gedrukt wordt. Hij maakt tegenover u een bittere toespeling; of zijn zoon speelt met de uwe en klaagt, dat vader thuis „niet te harden” is.

U krijgt het vermoeden, dat de man door velen besproken, maar door ieder in de steek gelaten wordt. (Het blijkt telkens weer, dat velen in zulke omstandigheden juist met hun naaste omgeving niet spreken kunnen).

Dan kan de tijd gekomen zijn, waarop menselijke solidariteit en uw verantwoordelijkheid als geestelijk raadsman voor buitenkerkelijken van u vraagt, dat u het risico neemt, eens voorzichtig bij hem te informeren. Op de manier, die bij de relatie tussen u beiden 't beste past. Rechtstreeks: „Is er weleens iemand, met wie u hier eerlijk over kunt praten?” Of door een indirecte opmerking, bij voorbeeld: „De mensen kletsen wel veel, maar helpen — ho maar!” En 't kan natuurlijk nog veel subtieler. Zijn reactie kan afwerend zijn of inhakend. Met daartussen allerlei overgangen of schijnbewegingen. Vlot pratend om zich te verbergen, bokkig uit verborgen verlangen naar contact. Het is aan u, dit te verstaan; nu eens aansturend op zijn eigenlijke behoefte, dan weer hem een kans biedend om van u af te komen, of enkel maar afwachgend wat hij kiest te doen.

Dit meevoelend afwachten blijft fundamenteel. Reeds uw eerste „komen” berust hierop, dat het „geval” op u „toekwam”. En op heel de verdere reis dient elk verder gaan van u gedragen te worden door de zekerheid of althans het sterke vermoeden, dat hij er behoefte aan heeft. Maar uitsluitend wachten, nooit de ander opzoeken, zou betekenen dat u zichzelf veilig stelt, u niet waagt. Een eenzijdig accent op de zelfstandigheid van iedere mens, met verwaarlozing van de onderling verbondenheid en afhankelijkheid.

Op ander terrein immers hebt u het initiatief van de aldaar aangestelde mensen nodig. In muziek of woninginrichting bent u misschien een achterblijver; maar een amateur of vakman weet u te interesseren — en later bent u er dankbaar voor.

Wachten en komen, het is in ons werk niet van elkaar te scheiden. Wie komt, doe het steeds afwachtend: wat de ander behoeft.

Wie wacht, dient tegelijk te komen: de mensen moeten weten, dat u hen vrij laat, maar dat u voor hen bereid bent.

Op de gestelde vraag heb ik hiermee het begin van een antwoord pogen te geven. Uitwerking is nog nodig, zowel practisch als principiëel.

Kruyswijk.

NOG EENS: HUWELIJSINWIJDING

Het verdienstelijke stuk van Schonk in het vorige nummer laat één belangrijk onderdeel onbesproken. Mag ik daarover een aanvulling geven? Het gaat hier om het m.i. onmisbare gesprek tussen de raadsman en de huwelijksandidaten vóór de plechtigheid. Aangenomen, dat de raadsman de betrokkenen niet of niet goed kent, is dit gesprek m.i. van veel belang. Het voorkomt dat de raadsman later, bij zijn toespraak, in clichés vervalt, of algemene beschouwingen houdt.

Dit gesprek moet dunkt me uiterlijk een dag of veertien voor de plechtigheid plaats vinden. Het dient om hem een beeld te geven van juist deze mensen, hun verwachtingen, hun zorgen, hun problemen en hun mogelijkheden. Het moet uiteraard voldoen aan de eisen van ieder goed gesprek: Eerbiediging van de ander, luisteren naar wat hem beweegt, niets opdringen en veel begrijpen. Het is bovendien extra moeilijk omdat het — als regel — met twee mensen gevoerd wordt; het is zaak hen beiden gelijkelijk tot hun recht te laten komen. In bijzondere omstandigheden kan het natuurlijk ook met de a.s. man en vrouw apart gevoerd worden. Zakelijk zullen naar het mij voorkomt de volgende punten voor de raadsman duidelijk moeten worden (steeds ten aanzien van beide partners). Ouders: Beroep en „stand”, opleiding, belangstelling, liefhebberijen, uithuizigheid, onderlinge omgang.

Gezin: Broers en zusters, belangstellingen, onderlinge verhoudingen, familielevens, gezelligheid en feesten.

Candidaten: Opleiding en beroep, liefhebberijen en belangstellingen, wanneer en hoe kennis gemaakt, vroegere verhoudingen.

Huwelijk: Verwachtingen, bedoeling, gezinsleven, verhouding tot vrienden en samenleving.

Uit een gesprek over deze punten (en „wat verder ter tafel komt”) kan de raadsman zich een min of meer concreet beeld vormen van het stel dat straks voor hem zit. Met dit beeld voor ogen kan hij inderdaad een persoonlijk woord spreken, waaraan de betrokkenen nog eens terug denken. Bovendien staat hij straks niet als een vreemde voor hen, maar als . . . een raadsman.

J. v. P.

BELANGSTELLING

Voor wie belang stelt is de hele wereld met alles wat daarop reilt en zeilt één onmetelijke verwerkelijkmogelijkheid van het zelf, en dit proces is de volstrekte tegenvoeter van de egocentriciteit. Belangstelling is een uitgaande, omvattende beweging, egocentriciteit, angst voor het zich openstellen, voor doorbraak naar het andere, en dat is angst voor de werkelijkheid.

Door de belangstelling breiden wij onze werkelijkheid uit. Hoe meer van het bestaande wij bewust als behorend tot onze werkelijkheid beschouwen, des te sterker het gevoel van eenheid, dat de enige remedie is tegen blind collectivisme.

Persoonlijk ken ik geen grotere vreugde dan het besef van dit vermogen tot belangstelling. Nooit heb ik me meer en beter mens gevoeld, dan wanneer ik met hart en ziel en zinnen kon waarnemen, dan wanneer al mijn aandacht gericht was op het leren doorgronden en op het in mij opnemen, en dus op het éénworden met iets dat ik aanvankelijk als anders, als vreemd had ondergaan. Ik weet geen gevoel van bevrediging of vervulling dat te vergelijken is met het ontdekken van een nieuw, groter verband.

Hella S. Haasse.

STEMMEN VAN LEZERS

„PROBLEMEN OM DE DOOD”

Problemen om de dood.

In „Kader” (2e jrg. nos. 2 en 3; 3e jrg. nos. 2 en 3) zijn over bovenstaand onderwerp enkele gedachten neergelegd, waarbij dit vraagstuk op een bepaalde, een zuiver biologische, manier gezien wordt. Voor verschillende humanisten is deze benadering van het levensmysterie te simpel, immers, met voorbijgaan van het feit, dat de mens een psychisch wezen is en innerlijke ervaringen kent. „De mens is niet uitsluitend stof . . . maar, als ge in zijn aard diep genoeg doordringt, vindt ge daar een eeuwig vuur branden; dat openbaart zich in de sidderingen van zijn geweten en zijn geest.” (bij Felix Adler, in „Rekenschap” I, no. 4.)

De wetenschap zegt tegenwoordig, dat de mens een psycho-somatisch wezen is. Zijn levensprocessen uitsluitend te identificeren met het stoffelijk organisme, zonder rekening te houden met het menselijk bewustzijn, dat dit mechanisme „be-zielt”, is een benadering die kinderlijk aan-doet, alsof men het diepere vraagstuk wil verdringen.

Wat is het, dat zich in ons bij tijden ongelukkig, eenzaam en verloren voelt of gelukkig en diep bewogen? Zeker niet het lichaam. Wat voelt zich soms vernederd, gekwetst of eerzuchtig; wat koestert liefde en haat? Wat haakt in ons naar kennis, bezit, macht en erkenning? Het stoffelijk lichaam?

Wat koestert de zorgen — werkelijke of vermeende — die het inslapen bemoeilijken en waardoor ook de doodsstrijd kan worden verzwaard?

Wat is dit ding, waarmee elk mens zich innerlijk identificeert, dat onderscheid maakt van zelf en niet-zelf, en „ik” zegt?

Ons bewustzijn, — zo leert de hedendaagse psychologie — zijn wij ons slechts ten dele bewust, voor een ander deel is het onbewust. Het laatste maakt, o.a. volgens Jung, deel uit van het collectief-onbewuste.

De bewustzijnstoestand van de mens gedurende de slaap is volgens deze gedachte dezelfde als die van de dood. Bij het slapen gaan, zowel als bij de intrede van de dood, verliezen wij ons bewustzijn; d.w.z. dat de grens tussen het waak-bewustzijn en het onderbewustzijn weggevallen is. Mevrouw Roland-Holst zegt ergens in „Verworvenheden”:

„of zal de slaap zich verdiepen
allengs, die tot geen ontwaken
voert en de dood stil genaken . . .”

Volgens sommige psychologen is de angst voor de dood niet zo zeer de angst voor het onbekende, als wel de angst het bekende (met alles wat het inhoudt: bezit, positie, vriendschappen enz.) te moeten loslaten en te verliezen. Het gaat hier niet om het rationaliseren van onopgeloste levensvragen, maar om een gerijpt levensinzicht, in samenhang met de diepere zin van het leven, waaruit de juiste levenshouding voortvloeit.

Vanzelfsprekend kunnen deze zaken hier slechts even worden geduid. De bedoeling is, dat zij, die in welke hoedanigheid dan ook, geroepen zijn de mens-in-nood te helpen, zullen beseffen, dat de mens een psychisch wezen is. D.w.z. dat de meeste zijner noden op het psychologische vlak liggen en van daaruit benaderd dienen te worden, ook die van de zieken- of sterfkamer.

Elke kunstenaar weet, dat het in het leven niet slechts gaat om het spel der vormen, maar dat immateriële waarden gestalte krijgen.

Haarlem, november 1960.

Justus A. Gerzon.

LANDELIJKE ZIEKENBEZOEKCONFERENTIE OP 29 NOVEMBER 1960

Uit 25 gemeenschappen waren 40 zieken- en bejaardenbezoek(st)ers aanwezig op onze jaarlijkse bijeenkomst in het Erasmushuis. De helft van de deelnemers deed dit werk reeds jaren maar de anderen waren sinds kort bij dit werk betrokken of moesten nog beginnen. Ik hoorde van enige „ervaren” ziekenbezoeksters dat zij ook nu weer met groot plezier deze traditionele dag tegemoet hadden gezien, terwijl enkele nieuwelingen na afloop bedankten voor de bijzonder prettige bijeenkomst waar ze zo veel geleerd hadden en hoopten dit spoedig in praktijk te kunnen brengen. Ook onderling is er veel afgepraat en heeft men ervaringen uitgewisseld.

Mevrouw Treurniet zei in haar openingswoord dat er in het afgelopen jaar weinig geestelijk contact is geweest. Zij meende dit te mogen toeschrijven aan het meer ingewerkt raken in de praktische problemen en verder door gebrek aan werkmogelijkheden. Men moet zich nog te veel beperken tot eigen leden, die hun ziek-zijn ook vaak nog niet doorgeven of tot het bezoeken van bejaarden zowel thuis als in bejaardentehuizen. In Wageningen heeft men goede verwachtingen voor 1961; in Meppel en Assen zijn nieuwe ziekenbezoeksters gevonden en zal een cursus gegeven worden; nader contact zal opgenomen worden met Z. Limburg waar nu ook uit Maastricht 2 vertegenwoordigsters aanwezig waren.

De ochtendzitting werd gevuld met het vinden van antwoorden op de vraag gesteld door mevr. Heroma in het Kadernummer mei-juni 1960: „Hoe doet u dat?”. Zij citeert in genoemd artikeltje een stukje uit Woord en Dienst waarin een zieke klaagde over een bezoek van kerkelijke zijde, waarvan deze zieke zei: „Ik had evengoed mijn schoenmaker op bezoek kunnen krijgen, want er is geen enkel geestelijk woord gesproken”. Mevr. H. vraagt nu als een zieke steeds maar blijft doorpraten over haar of zijn grote en kleine moeilijkheden van de ziekte-situatie. Hoe „breken” wij uit zo’n gesprek? Schriftlezing, Bijbel hebben wij niet. „Waar maakt u gebruik van?”

Geen ziekenbezoekster heeft destijds hier op gereageerd maar antwoorden bleken er genoeg te zijn om een hele morgen te vullen.

Naast onze landelijke raadslieden d'Angremond en Kruyswijk namen enkele ervaren ziekenbezoeksters plaats in een forum dat in eerste instantie trachtte antwoord te geven op genoemde vraag. Maar ook de zaal deed zeer actief mee.

Over het algemeen bleek men niet veel moeite te hebben om in een gegeven situatie als men het nodig oordeelde het gesprek een andere wending te geven. Wel moet hieraan voorafgaan een tijd van zeer geduldig en actief luisteren naar het afreageren van de zieke. Zonder te tonen dat b.v. klaagverhalen lang genoeg geduurd hebben of ongeduldig te worden door gebrek aan belangstelling, kan men ongemerkt een zijpad kiezen en

dan lukt dit meestal ook. Met bejaardenbezoek moet men nóg meer geduld tonen — regelmatig komen dezelfde verhalen van „vroeger” op de proppen en elke keer moet men het weer geduldig aanhoren alsof het voor ons nieuw is.

Een nieuwe ziekenbezoekster nog zonder ervaring meende dat het toch erg prettig zou zijn als men dan wel niet over een humanistisch traktaatje maar b.v. wel kon beschikken over een bundeltje van Annie Schmidt. Ook hier bleek in de praktijk geen behoefte aan te bestaan, hoewel ik persoonlijk tijdens een ziekbed zeer heb genoten van de schetsjes van Ina v. d. Beugel „Een bosje van dit” dat een goede vriendin mij meebracht. Het verzorgen van passende lectuur bij een langdurige ziekte is m.i. van zeer grote waarde, maar dit is dan zeer individueel en dus niet te vergelijken met de heilsboodschap van kerkelijke geestelijke verzorgers en ziekenbezoekers. Lang niet iedere zieke heeft behoefte aan een geestelijk diepgaand gesprek maar soms komt dit toch op een moment dat men het helemaal niet verwacht had — vanzelf. De meeste zieken hebben hoofdzakelijk behoefte aan echte gewone menselijke belangstelling. Daarbij komt het natuurlijk ook voor, vooral na een eerste bezoek aan een volkomen vreemde patiënt, dat men over zich zelf minder tevreden is: dat men zelf teveel heeft gepraat en te oppervlakkig misschien, dat de zieke ons in eerste instantie een beetje onsympathiek was waardoor men dreigde te veel afstand te houden enz. Een reden te meer hier bij het volgende bezoek extra op te letten. Over dit gesprek zou nog meer te zeggen zijn maar aangezien ik geen aantekeningen heb gemaakt, nodig ik nu de deelnemers uit dit zelf aan te vullen en op papier te zetten.

Er werd nog even aandacht besteed aan het probleem van de eventuele leiding in een bejaardentehuis, maar in 1961 zal de conferentie zich in eerste instantie bezig houden met problemen rondom het bejaardenwerk. De middagzitting werd gewijd aan zaken van meer organisatorische aard. De gemeenschap Den Haag heeft gedrukte kaarten laten maken waar ziekenbezoek van het H.V. op aangevraagd kan worden, terwijl zij tevens voor attenties aan bejaarden of zieken twee verschillende houtsneden op een keurig verzorgd kaartje toonde, die ook door andere gemeenschappen besteld konden worden en waar flink gebruik van werd gemaakt.

Om 4 uur konden we deze zeer levendige conferentie sluiten onder dankzegging vooral aan de beheerders van het Erasmushuis die ons die dag zo uitzonderlijk goed hebben verzorgd.

A. Treurniet-Wiersma,
nieuw adres: de Sav. Lohmanlaan 71, Den Haag,
tel. 070-363680.

N.B. Met 43 gemeenschappen had ik tot nu toe veel of enig contact — van een aantal gemeenschapsbesturen hoorde ik dus nog nooit iets over eventueel ziekenbezoek bij leden en buitenstaanders. Mocht U desondanks wel wat doen of wilt u eventueel in de toekomst dit werk wel aanpakken, stelt u dan met mij in verbinding.

HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE ARBEIDERSKAMPEN VAN DE IJSSELMEERPOLDERS

Eindelijk is het zo ver! We zijn begonnen met onze geestelijke verzorging in de IJsselmeerkampen. Vier jaar geleden hebben we de eerste besprekingen met de officiële instanties gehad. Na twee jaar hadden we in beginsel de toelating tot de geestelijke verzorging in de kampen verkregen. Toen kwamen nog de besprekingen over de subsidieregeling. Twee jaar duurde het voor we de beslissing daarover in handen hadden.

Die beslissing is er nu: *Er zal subsidie worden verleend naar rato van het aantal leden van het Humanistisch Verbond in de kampen.* Formeel zijn we gelijk gesteld met de kerken. Ook deze krijgen subsidie naar rato van het aantal mensen dat zich als R.K., N.H. of Gereformeerd opgeeft. Materieel betekent de subsidieregeling dat het Humanistisch Verbond de kosten van de geestelijke verzorging praktisch geheel zelf moet dragen. Ziehier het besluit van een zich liberaal noemende Minister van Waterstaat.

Welke bezwaren hebben we tegen deze subsidieregeling, die toch het Humanistisch Verbond formeel gelijkstelt aan de kerken? Verscheidene! De regeling negeert volledig het probleem van de — groeiende — buitenkerkelijkheid. Voor de buitenkerkelijken wordt via deze subsidieregeling niets gedaan. Ook de kerken krijgen voor hun werk onder buitenkerkelijken niets betaald. Zolang we — kerken en Humanistisch Verbond — menen dat een geestelijke achtergrond noodzakelijk is voor het leven, en mensen in hun geestelijke noden alleen vanuit een geestelijke achtergrond kunnen worden geholpen, zolang kunnen we met een subsidieregeling die de buitenkerkelijken eenvoudig buiten beschouwing laat, geen vrede hebben. Of, om het met woorden van Ds. Smits te zeggen, die deze bij een vroegere discussie over humanistische geestelijke verzorging in Woord en Dienst schreef:

„Zo werkt de Overheid er niet toe mee, dat buitenkerkelijke nihilisten christenen worden, maar dat nihilisten *nihilisten* blijven en ondermijnt ze aldus haar eigen (tijdens de oorlog zo hoog geoefende) grondslagen...”

De huidige Overheid raakt op deze wijze in elk geval wel zeer ver verwijderd van wat een vorige Overheid in een regeringsverklaring van 23 okt. 1956 met nadruk meende te moeten stellen. Die regeringsverklaring luidde, met onze instemming, aldus:

„De Regering wil met nadruk stellen, dat zij er zich van bewust is, dat wij leven in een wereld van omvorming, waarin het meer dan ooit aankomt op de geestelijke krachten in ons volk. Zij zal alles in het werk stellen om naar haar vermogen de versterking daarvan te bevorderen”.

Met de gewraakte subsidieregeling wordt niet „alles in het werk gesteld”, maar wordt integendeel de indruk gewekt, dat een bestaande regeling wordt aangegrepen om een probleem — dat geen probleem mocht zijn! — te ontlopen: namelijk de vraag hoe de humanistische geestelijke verzor-

ging zou kunnen worden ingepast, zonder die geestelijke verzorging onrecht te doen. Men had ook de gelegenheid kunnen aangrijpen om een verouderde regeling aan te passen aan nieuwe verhoudingen en kunnen voorzien in de geestelijke verzorging van de buitenkerkelijken van en christelijke en humanistische kant. Het kan aan de buitenkerkelijken zelf worden overgelaten van wie zij geestelijke verzorging willen aanvaarden.

De regeling is nog vreemder als men bedenkt dat dezelfde Overheid — zij het dan vanuit een ander Departement — de geestelijke verzorging in alle andere arbeiderskampen — de kampen voor Aanvullende Werkgelegenheid, de kampen voor de wederopbouw na de ramp van 1953, de kampen voor oogstarbeiders en de kampen voor de Delta-werken — subsidieert zonder dat rechtstreeks verband wordt gelegd tussen het subsidiebedrag en het aantal aangesloten leden van resp. kerken en Humanistisch Verbond.

De koppeling van het subsidie aan het aantal aangesloten leden is om nog een andere reden verwerpelijk. *Zij doet onrecht aan de eigen aard van de geestelijke verzorging.* Geestelijke verzorging is dienst aan de medemens, vanuit een geestelijke achtergrond. Met werving van leden en met propaganda heeft zij niets van doen, zoals op z'n minst de humanistische geestelijke verzorging in een praktijk van 10 jaar in de andere arbeiderskampen voor wie daaraan twijfelde, meer dan duidelijk kan hebben gemaakt.

Met de koppeling aan het aantal leden dreigt een onzuiver competitie-element van zieltjeswinnerij, in de geestelijke verzorging te worden binnengehaald. Welke gevaren daarin schuilen hebben onze eerste ervaringen in de IJsselmeerkampen al duidelijk gemaakt: Verscheidene mensen, die als godsdienstig staan ingeschreven, blijken het in feite in het geheel niet te zijn. Bij een ontmoeting met drie mannen op een kamer, waarvan er één als niet-godsdienstig stond ingeschreven, bleken de twee anderen niet te begrijpen hoe op hun kaart in de kampcartotheek een kerkgenootschap ingevuld kon staan.

De subsidieregeling is ook in heel gewoon zakelijk opzicht onbruikbaar. De kosten van geestelijke verzorging houden hoegenaamd geen verband met het aantal personen dat van die geestelijke verzorging gebruik maakt. De kosten zijn afhankelijk van het aantal en de ligging der kampen. Een bezoek aan een kamp voor 10 man brengt precies evenveel reis- en andere kosten met zich mee als een bezoek aan een kamp voor 100 man. Alleen daarom al gaat de regeling: subsidie naar rato van het aantal leden, van een volkomen irrelevant criterium uit.

Het Humanistisch Verbond heeft niet nóg langer met zijn arbeid in de IJsselmeerkampen willen wachten. Het heeft met de geestelijke verzorging — en dus nu nagenoeg geheel op eigen kosten — een aanvang gemaakt. Het heeft de subsidieregeling alleen onder protest en in voorlopigheid aanvaard. Hopelijk zal de Minister van Waterstaat in de nabije toekomst met meer zin voor realiteit en recht tegenover de vraagstukken van geestelijke verzorging staan.

C. H. Schonk.

NIEUWS UIT EN OM DE ARBEIDERSKAMPEN

Het belangrijkste nieuws mag zeker wel heten, dat we nu ook met onze geestelijke verzorging in de kampen van de IJsselmeerpolders begonnen zijn. Deze kampen vallen onder het Ministerie van Waterstaat en daarmee tevens onder een geheel andere subsidieregeling dan welke voor de andere kampen geldt. Daarover vindt men een afzonderlijk artikel elders in dit blad. Het gaat hier om nog één kamp in de Noord-Oost Polder en 4 kampen in de nieuwe Flevo-polder, terwijl er binnenkort in deze Flevo-polder nog een 5e kamp geopend zal worden en er over ongeveer een jaar nog een 6e kamp zal bijkomen. Bovendien zijn er op 4 punten grote aantallen zg. buitenkampse arbeiders, die aan de dijken werken, in barakken en op vaartuigen gehuisvest. 2 groepen arbeiders zitten op 2 verschillende dijkvakken van de toekomstige Markerwaard. Zij zijn alleen over het water te bereiken. De andere groepen liggen bij Nijkerk en bij Marken.

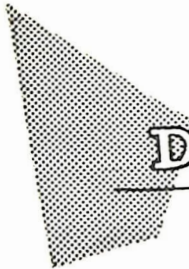
Drie IJsselmeerkampen, nl. de kampen Ketelhaven en Dronten in de Flevopolder en het kamp Emmeloord-Oost in de Noord-Oost-Polder, benevens de buitenkampse arbeiders bij Marken, zijn aanstonds in de verzorging opgenomen. Geleidelijk aan zullen ook de andere kampen er in betrokken worden. De raadslieden Kiers, de Vries en Sieders bezoeken resp. de kampen Emmeloord, Ketelhaven en Dronten. Als hun A.W.-kampen weer gaan draaien, betekent deze nieuwe taak in de IJsselmeerpolders voor hen, dat zij twee avonden per week met hun kampbezoek bezet zullen zijn. Raadsman de Vries heeft reeds enige tijd in die positie verkeerdt. Met ingang van het nieuwe jaar heeft echter Raadsman Verhoeven het A.W.-kamp Eind van Diep van hem overgenomen.

Door de natte zomer zijn de oogstwerkzaamheden sterk vertraagd. Het was zelfs hier en daar nodig om militairen in te schakelen om de oogst van aardappelen en bieten binnen te halen. De oogstkampen zijn door de ongunstige weersgesteldheid dit jaar veel langer bezet geweest dan anders. Verscheidene kampen draaiden tot aan Kerstmis door. Enige kampen bleven ook na de Kerst nog bezet. Het kamp Westmaas was door de drassigheid van de omgeving bijna niet meer te bereiken. Het is ontruimd en de arbeiders zijn naar een nieuw verblijf in Brielle overgegaan. Bovendien werd nog een kamp in Oude Tonge op Overflakkee geopend. Het wordt door raadsman v. d. Hulle verzorgd.

In de Haarlemmermeer is het kamp Nieuw-Vennep door raadsman Brits, wiens eigen kamp intussen gesloten was, van raadsman Brakel, die in de drukte van een verhuizing zat, overgenomen. In Zuid-Holland was raadsman Landstra door particuliere omstandigheden op het eind van het seizoen niet meer in staat zijn kampen te Rhoon en Westmaas te bezoeken. Ze zijn verder door Raadsman v. d. Vliet bezocht, die daarvoor weer zijn buitenkampse arbeiders te Willemstad aan Raadsman v. d. Hulle overdroeg.

Bij de Delta-werken kwamen de bezoeken Kamperland en Katseveer stil te liggen. Raadsman v. d. Hulle kreeg er echter te Bruinisse weer een bezoekpunt bij.

C. H. Schonk.

De Stemvork

RUBRIEK VOOR DE SPREKERS

„EEN GOED SPREKER”

Het doet de redactie genoegen dat de ontboezemingen van een verbonds-spreker in het vorig nummer niet zonder reactie zijn gebleven. Daarom plaatsen wij gaarne onderstaand artikel, dat weer eens een ander geluid laat horen.

Naar aanleiding van het artikel „Een goed spreker” in „Kader” nr. 5, november-december 1960, veroorloof ik mij het volgende op te merken. Natuurlijk wil ik gaarne instemmen met de opmerking van de schrijver, dat door observatie van zijn gehoor gedurende zijn causerie de spreker reageert op de gelaatsuitdrukking van zijn gehoor en dat daardoor een wisselwerking ontstaat.

Evenwel kan ik niet geheel meegaan met de gedachte, dat dit slechts mogelijk zou zijn bij uitwerking en formulering van genoteerde punten. Zo iets is heel goed mogelijk, ook wanneer de spreker in zijn studeerkamer zijn gedachten keurig heeft geordend.

Het spreken en formuleren vanuit op schrift gestelde punten en in nog hogere mate de poging voor de vuist weg te spreken is met evenveel gevaren verbonden als de voordracht van een op schrift gestelde lezing. De laatste is slechts dan slaapwekkend wanneer zulk een lezing werkelijk wordt voorgelezen, waarbij het dan onvermijdelijk is, dat de spreker door de noodzaak op het papier te kijken de observatie van zijn toehoorders voor zich vrijwel uitsluit. Het voordeel van een schriftelijk goed opgezette lezing is evenwel, dat men daardoor in staat is een strakke lijn vast te houden, hetgeen het goed begrip zeer bevordert. Wanneer de toehoorder eventueel de lijn opmerkt, kan dit hem opwekken niet alleen na te denken maar tevens zelfstandig verder te denken. Bovendien wordt de spreker beschermd tegen afdwalingen, onnodige uitweidingen en herhalingen.

Zoals mij toeschijnt, zijn slechts zeer begaafde sprekers in staat hun punten zonder horten en stoten, zoeken en aarzelen systematisch tot een strak betoog te ontwikkelen. Vooral wanneer een lezing voor de eerste maal wordt gehouden, zal het moeite kosten tot een goed sluitend geheel te komen. Bij herhaling verkrijgt men waarschijnlijk vaste zinswendingen, waar men naar toe werkt. Toch zal de spreker in dit geval eerder bij zich zelf dan bij de toehoorders zijn. Dat men er tegenwoordig zo op gesteld is van punten uit of voor de vuist weg te spreken lijkt een te zeer toegeven

aan de gedachte, dat het zo vlot weg spreken zonder voorliggende tekst, de allerhoogste bewondering van het gehoor opwekt. Zou dit inderdaad steeds het geval zijn? Om dit te bereiken dient men te voldoen aan de ideële verwachting van een vlot, duidelijk, overzichtelijk en niet in de laatste plaats steeds goed verstaanbaar betoog. Als toehoorder deed ik vaak de ervaring op, dat het in werkelijkheid, en niet alleen bij sprekers van het verbond, zo is, dat men met moed en daardoor duidelijk verstaanbaar inzet. Moet de spreker gaan nadenken, waarbij aarzeling optreedt, dan doet zich herhaaldelijk het verschijnsel voor, dat hij bij de poging een logische overgang te vinden steeds zachter gaat spreken. Bovendien hoe vaak voelt het gehoor het pijnlijk aan hoeveel moeite het de spreker kost zijn einde te vinden!

Mij persoonlijk wil het toeschijnen, dat het altijd aanbeveling verdient de voordracht op schrift te stellen. Evenwel moet men niet voorlezen maar inderdaad „spreken”. Zulks wordt daardoor mogelijk, dat men het geschrevene zo vaak momereert, dat men het volkomen vrij van het papier vermag voor te dragen. Ten slotte is er nog een voordeel. Bij een nabespreking is niemand in staat een spreker een uitspraak in de mond te leggen, die hij niet gedaan heeft. Vanaf een voorliggende tekst kan men steeds nauwkeurig laten horen, wat men wel gezegd heeft.

Een spreker.

ONS GESPREKSGROEPENWERK

Hoe komen we aan deelnemers en waar vinden wij stof?

Voor het houden van een groepsgebesprek zijn drie dingen nodig:

1. deelnemers
2. een gespreksleider en
3. gesprekstof.

Wij veronderstellen, dat wij een gespreksleider hebben en vragen ons in dit artikeltje met hem af, waar komen de deelnemers en de stof vandaan. Wij beginnen daarbij een veelvoorkomend misverstand te bestrijden. Veel besturen van verschillende organisaties menen dat hun taak is volbracht met het aanwijzen van een gespreksleider. Deze moet dan verder voor de hele rest zorgen. Deze methode moet van de hand worden gewezen omdat het een veel te zware taak is voor één persoon deelnemers voor een gespreksgroep te werven. Het betekent namelijk meestal dat al gauw een vijftig mensen persoonlijk bezocht moeten worden om tien deelnemers te krijgen. Bovendien vindt menige gespreksleider het niet prettig om deelnemers te werven voor het clubje, waaraan hij zelf leiding gaat geven. Het bijeenbrengen van een gespreksgroep is taak van het bestuur, dat daarvoor zonodig een aparte commissie kan vormen, waarin mensen moeten zitten die serieus bereid zijn op pad te gaan. Als deze commissie aan het werk gaat, staat zij meteen voor een dilemma. Principieel mag geen enkel lid van deelneming worden uitgesloten, de praktijk leert echter dat een te heterogene groep zo weer uit elkaar valt.

Wij moeten dus mensen tezamen brengen, die een beetje bij elkaar passen, zoals bijvoorbeeld de groep „onder de veertig” in Amsterdam. In de praktijk levert ons bovengenoemd dilemma meestal geen moeilijkheden op. Wij beginnen onze aktie namelijk met het verspreiden van een schriftelijke aankondiging, waarin gevraagd wordt om opgave van belangstellenden. De reactie hierop is meestal zeer gering. Daarna neemt u de ledenlijst en selecteert hieruit een aantal mensen, die persoonlijk worden bezocht. De maatstaven, volgens welke u selecteert kunnen verschillend zijn: een bepaalde buurt, een leeftijdsgroep, een aantal beroepsgroepen. Bovendien kent het bestuur een aantal leden als deelnemers aan bijeenkomsten. En tenslotte staan in veel gevallen een aantal gegevens ter beschikking uit een enquête onder de leden of uit de rapporten van de wijkhoofden.

Zo plaatst u een aantal leden, die u gaat bezoeken, op een lijst. Daaraan kunnen namen van niet-leden worden toegevoegd. Bij voorbeeld mensen, die u kent als sympathiserend met het Verbond. Of leden van Humanitas. Enzovoort. Ook kunt u bij elk huisbezoek de vraag stellen of de bezochte soms één of meer kennissen heeft, die mogelijk belangstelling hebben, of u die dan mag bezoeken of dat hij de persoon in kwestie zelf zal uitnodigen om mee te gaan. Vast staat in ieder geval, dat er geen enkel bezwaar tegen is om mensen, die niet of nog niet lid zijn van het Verbond mede te betrekken in dit werk.

Alvorens het bestuur of de commissie op pad gaat moet er nog aan twee dingen worden gedacht:

1e iedereen, die bezocht zal worden moet van te voren schriftelijk worden geïnformeerd omtrent het gespreksgroepenwerk. Voor de leden kunt u volstaan met de reeds vermelde circulaire voor alle leden, niet-leden moeten een aparte circulaire hebben. Schriftelijke voorbereiding geeft een onmisbaar aanknopingspunt voor elk huisbezoekgesprek.

2e de huisbezoekers kunnen alleen anderen overtuigen als zij zelf goed weten waar het om gaat. Het huisbezoekteam wijdt dus een speciale bespreking aan de vragen: wat willen wij precies, hoe zeggen wij het aan de mensen, welke argumenten verwachten wij en hoe beantwoorden wij die.

Op deze wijze verzamelt u een 15 à 20 toezeggingen van aanstaande deelnemers en deelnemers. In de praktijk houdt u daarvan een 10 à 12 geregelde bezoekers over en dat is juist het optimale aantal voor een goede gespreksgroep.

Tot onze schrik bemerken wij dat wij de ons toegemeten ruimte geheel gebruikt hebben voor de bespreking van onze eerste vraag: hoe komen wij aan deelnemers. De volgende vraag, over de gesprekstof, zullen wij in het volgende nummer nader bekijken.

J. de Leede.

„Tijd en creativiteit” van Dr. P. Th. Hugenholtz is een werk, rijk aan voor ons humanisten, inzonderheid voor geestelijke raadslieden en sprekers, vruchtbare gedachten. Het is niet gemakkelijk. Het onderwerp mag ons zeer vertrouwd zijn — het gaat over de mens, zijn gedragingen, ontsporingen en mogelijkheden — de aanpak en de uitwerking wijken af van de gebruikelijke. Wie er in wil doordringen moet bereid zijn, wat hij weet of meent te weten over hetgeen er te berde gebracht wordt, voorlopig opzij te zetten om zich geheel in des schrijvers gedachtengang te verplaatsen. Hij zal moeten wennen aan een wel doelmatig maar ongewoon woordgebruik, wil hij misverstand voorkomen. Echter, indien hij zich met de ingevoerde begripsonderscheidingen vertrouwd weet te maken, dan word zijn moeite rijk beloond.

De auteur gaat uit van een theorie, die reeds in zijn proefschrift „Tijd en tijdsvormen” ontwikkeld is. Gelukkig wordt die niet bekend verondersteld. Toch doen zich bij de uiteenzettingen, die op dit uitgangspunt betrekking hebben, moeilijkheden voor, te wijten aan de omstandigheid, dat het ons moeilijk valt bij het woord tijd niet onmiddellijk te denken aan de klok, de agenda en de jaartallen. Zelfs als de kennismaking met Bergson of b.v. met het onlangs verschenen boek van Groot „Het mysterie van de tijd” begrip gewekt heeft voor het onderscheid tussen de werkelijk doorleefde tijd en die van de kalender blijft het moeilijk in het filosoferen over tijdsproblemen niet telkens weer terug te vallen op de exact meetbare tijd.

En toch, de mens, die met Van Eeden klaagt:

„Eens heb ik de dwalende zon gevraagd
te wachten,
Eens heb ik van dichte nachtschaduw
het luchte, vluchtige vlieden beklaagd —
En nu — En nu —
Nu glijden de tijden zo langzaam aan,
De dagen, de tragen, zij willen niet gaan
En lang — lang — lang zijn de uren der nachten”.

spreekt over een andere tijd dan de onderwijzer, die leert, dat in 1584 Willem de Zwijger vermoord is of de astronoom, die het tijdstip van de eerste zonsverduistering in het jaar 2000 berekent.

De gangbare opvatting, die de tijd ziet als een objectief gegeven oriënteringssysteem, geheel los van het menselijk beleven, is — aldus Hugenholtz — als uitgangspunt voor een antropologie (wetenschap van de mens) onbruikbaar. Een andere vooropstelling is nodig: het inzicht, dat er zo iets is als tijd, die uit het leven van de mens niet weggedacht worden kan.

Van deze gedachte uit komt de schr. er toe onderscheid te maken tussen drie vormen van tijd (ongerekend de klokke-tijd). Zij komen overeen met drie facetten van het menselijk bestaan. Het zijn de vitale tijd, die ten grondslag ligt aan al wat leeft; de animale tijd, die de mens met het dier gemeen heeft en de humane tijd, kenmerkend voor de mens. Elk van

deze vormen correspondeert met bepaalde levensuitingen en in samenhang daarmee bepaalde houdingen ten opzichte van de wereld, waarin hij leeft.

In de hoofdstukken I en II worden de drie tijdsvormen en de door hen gefundeerde menselijke bestaanswijzen behandeld. Verderop krijgt het vrij abstracte betoog een meer concrete inhoud. Ik zal nu eerst trachten de theorie samen te vatten om daarna over te gaan tot wat voor de lezers van Kader het belangrijkste is, haar praktische toepassingen.

Bij de ontwikkeling van de grondbegrippen doet de schrijver, onuitsproken, herhaaldelijk een beroep op de zelfwaarneming. Daarbij doet zich de moeilijkheid voor, dat in de volwassen mens de drie door hem onderscheiden levensvormen zo door elkaar lopen en elkander dus beïnvloeden, dat het een moeizame arbeid is ze in hun zuivere gedaante zichtbaar te maken. Een blik op de verschillende perioden in het leven van een mens kan ons hierbij helpen. In het jonge kind domineert het vitale, in de puber het animale, terwijl in de volwassen mens het humane leven kan overheersen. Men klampe zich echter niet te zeer aan deze ontwikkelingsstadia vast. In een volgende periode blijft, wat typisch is voor de vorige. En in de voorgaande kondigt de volgende zich reeds aan.

De *vitale* (ook wel *vegetatieve*) *tijd*, eigen aan de gehele levende natuur. Leven is in (een voortschrijdende) beweging zijn. Het is een proces, dat de denkende, zichzelf objectiverende, mens plaatst tegen de achtergrond van de klokkentijd, de „afstand” tussen twee „dwarsdoorsneden” metend in uren of dagen. De mens, die dit proces leeft en achteraf zich bewust maakt, wat er met hem gebeurd is, kan spreken over uren (hij gebruikt dezelfde woorden, noodgedwongen, maar men late zich daardoor niet misleiden), die voorbijvlogen, ogenblikken van spanning, waar geen eind aan scheen te komen. Het gaat hier om een *doorleefd tijdsverloop*. In de zo beleefde *duur* (de term is van Bergson, Hugenholtz neemt hem over) is het verleden mee aanwezig, zolang het nog doorwerkt en is er iets van vooruitlopen op de toekomst. In het bereikte is een stuk „gevulde” tijd als het ware „geïnvesteed”. De vitale tijd is in tegenstelling tot de volkomen gelijkmatige verlopende klokktijd *heterogeen*, dit door haar vulling. Het is nu anders dan toen. De vitale tijd *bindt* de opeenvolgende fasen tot een verloop als „tonen tot een melodie”. Het heeft geen zin te trachten zich van de vitale tijd een voorstelling te vormen, ruimtelijke analogieën, zo bruikbaar, als het over de natuurkundige tijd (die van de klok) gaat, laten ons in de steek. Zij is slechts als duur beleefbaar.

Beleven, H. komt er telkens op terug, is „al levende een zijn met . . .” „In de beleving zijn wereld en ik in één samenhang, in één verband gegeven”. Het duidelijkst wordt ons dit, als wij een kleuter zó in zijn spel verdiept zien, dat wij geneigd zijn echt (niet alsof het echt was) mee te doen. Hij is dan niet bezig met iets anders, hij *is* het speelgoed, dat hij hanteert. Al wat zich daar om hem afspeelt, zo zeggen wij het, gebeurt in hem, *hij is het zelf*.

Van dit voorbeeld uit is het nu relatief gemakkelijk over te stappen op

de *animale tijd*, door de vraag te stellen: „Wat gebeurt er als hij uit zijn

spel wordt gehaald?" Een vreemd element maakt inbreuk op het leven binnen de kring der eigen gebeurtenissen. De duur, die hij al spelend leeft, wordt doorbroken, de dynamische voortgang hokt. Aan de nieuwe toestand ligt nu, aldus Hugenholtz, tijd van een andere geaardheid ten grondslag, de animale tijd, de tijd van het *moment*, het moment van ontsteltenis, van vrees voor dat vreemde misschien, in elk geval het moment van stomme verbazing. Het kind is zich bewust van iets, dat hij niet zelf is, iets dat niet meedoet, niet meebeweegt. Hier daagt, wat wij *bewustzijn* noemen, bewust zijn van . . . , dat als inhoud heeft het statische beeld van het storende ding.

Men verwissole het moment niet met een kort tijdsverloop. Het moment wordt niet als duur beleefd, maar als een breuk in de vitale, de durende tijd. Het heeft geen afmeting. Verschillende momenten onderscheiden zich niet, doordat het een korter of langer is dan het andere, (die misvatting kan slechts opkomen, nadat men in gedachten die gewaarwordingen heeft geobjectiveerd), de tijd staat als het ware stil. Wel kunnen zij verschillen in intensiteit.

Zo is dus in de animale tijd de eenheid van de belevingswereld weggefallen. Er loopt nu een scheidslijn tussen het eigene en het vreemde, tussen binnen- en buitenwereld. De laatste als begrenzing van de eerste, die ervaren wordt als „gevormde omslotenheid van het eigen bestaan", de psyche. Die fundeert tegenover het begrenzende andere een zekere zelfstandigheid. H. spreekt van de *psyche als het principe van geïndividualiseerd-zijn*.

Nog op andere wijze kan het verschil tussen het vitale en het animale facet duidelijk worden gemaakt door de bijbehorende gevoelens, (d.z. de in beleving of ervaring optredende spanningen) te vergelijken. De vitale gevoelens hebben te maken met „het zich te-moede zijn". Het zijn de stemmingen, waarin de betrokkene leeft. De animale gevoelens, de psychische zijn gericht. „Zij hebben betrekking op de relatie tot de buitenwereld". Zij zijn steeds „herleidbaar tot de tegengesteldheid van aantrekken en afstoten, van sympathie en antipathie".

De humane tijd. De twee wijzen van bestaan: het ononderscheiden — één — zijn met wat beleefd wordt en het bewust zijn van wat als weerstand en begrenzing wordt ervaren, geven geen volledig beeld van het menselijk leven. Er is een derde mogelijkheid, die van het *zelfbewustzijn*. Deze ontwaakt, als er iets in de mens komt van afstand nemen van zichzelf en dus weten van wat hij doorleefde, ontdekken, hoe het was, telkens, als hij in het onderbroken worden van zijn belevingswerkelijkheid het andere buiten hem als weerstand en begrenzing ervoer. In dit achteraf zichzelf zien krijgt hij de beschikking over zichzelf, zoals hij, levende in de vitale tijd, tot stilstandgebracht in de animale, was. Maar in dit terugzien is het alles veranderd. Het is „ontdaan van zijn belevingswaarde en tot een abstracte grootheid geworden". De herinnering aan het beleefde en gebeurde is iets anders dan het beleefde en het gebeurde zelf. Het laatste is in het zich-alles-weer-te-binnen-brengen uit de desbetreffende tijdsvorm gelicht en staat nu voor hem „ontdaan van het temporale teken. Het is meer of minder neutraal vormmateriaal geworden, waarvan de mens zich bedienen kan".

Afstand nemen tot, de beschikking krijgen over, zich kunnen bedienen van, het zijn alle uitdrukkingen, die wijzen op een geheel andere vorm van activiteit dan de vitale, een, waarin de mens in een nieuwe betrekking tot het voorwerp van zijn werkzaamheid staat. Het abstracte materiaal leert hij zien, als iets, dat een eigen betekenis heeft, die hij kennen kan, overzien, ordenen en zo in een zelfontdekte samenhang brengen. Tegelijk wordt het *woord* geboren en leert hij het gebruiken. Zonder dat was het denken, oordelen, waarden onmogelijk. Het beginsel, dat aan het functioneren van het zelfbewustzijn ten grondslag ligt noemt Hugenholz de *geest*. Geestelijke activiteit heeft een eigen tijdsvorm, die manifest wordt, als het denken, het deels ontdekken, deels creëren van samenhang, begint. Op zulk een begin volgt steeds weer een loslaten van wat aldus voortgebracht is. Want dit wordt als voorlopig en betrekkelijk gezien. Ook als niet af.

Hoewel de schrijver op de twee fasen van deze tijdsvorm, het beginnen, het zich zetten tot en het weer loslaten de volle nadruk legt, gebruikt hij toch het woord „*begin*” om de humane tijd te karakteriseren, juist zoals de woorden „duur” en „moment” voor de vitale en de animale tijd gebruikt werden. In dit verband klinkt in het woord „begin” iets mee van *scheppende* activiteit, iets van de vrijheid, die in alle creatieve arbeid aanwezig is. Ook van zelfexpressie en daardoor van zelfverwerkelijking, zowel langs de weg naar buiten, waar de dingen in hun zelfstandig bestaan erkend en op hun geaardheid onderzocht worden, als langs die, welke naar binnen leidt. De „*dialogue intérieure* . . . het kunnen luisteren naar wat in het eigen zelf geboden wordt” wordt zo mogelijk.

Tot zover deze abstracte beschouwingen, die, hoop ik, in een samenvatting van het tweede gedeelte, dat nader ingaat op de vitale, animale en humane verhoudingen alsmede op een nu mogelijk geworden structuurbeeld van de gehele menselijke persoonlijkheid, dat nieuw licht werpt op het probleem der creativiteit, een grijpbare concrete inhoud zullen krijgen.

Pr.

Wij mensen verrijken ons leven niet door bekwaamheden en karaktertrekken weg te bergen zoals men aandelen wegbergt in een brandkast, doch door ons met de wereld om ons heen bezig te houden en verhoudingen met andere mensen op te bouwen. De krachten, die we bij onze geboorte hebben meegekregen, worden enkel tot ontwikkeling gebracht en blijken bronnen van voldoening voor onszelf en anderen, voor zover we hen gebruiken om tot een succesvol contact met onze omgeving te geraken.

H. en B. Overstreet „Geestelijke veerkracht”.